

AKTUÁLNOST SLOVANSKÝCH LITERATUR DNES

I.

V posledním desetiletí vznikl soubor několika desítek studií, statí, úvodů a referátů, z nichž převážnou většinu jsem přednesl na domácích a mezinárodních vědeckých konferencích a sympoziích a poté jsem je uveřejnil v českém a zahraničním odborném tisku. Z nich jsem vybral část textů, upravil je, doplnil a pojal do této knihy. Tematicky se vážou k některým důležitým otázkám a k některým balkánským a dalším slovanským literárním osobnostem. Zabývám se v nich mj. teoretickými, metodologickými, literárně historickými a jinými otázkami. Napsal jsem také téměř desítku úvodů nebo doslovů k vydáním knih balkánských slovanských autorů. Některé z nich jsem rovněž zařadil do tohoto knižního souboru.

Texty, které předkládám čtenářům, jsem rozdělil do tří samostatných oddílů. V úvodní studii poukazuji mj. na aktuálnost tzv. otevřeného systému každé národní literatury a kultury, který byl měl převládat v nových podmínkách sjednocující se Evropy, charakterizují byzantsko-mediteránní a byzantsko-slovanská meziliterární a obecně kulturní společenství a vymezují geografické a kulturně historické hranice Mediteránu. Pojednávám rovněž o výrazných rysech Balkánu a o jeho úloze, kterou v průběhu staletí sehrál jako prostředník, jako zdroj a jako geografická a kulturní zóna, v níž se střídala a prostupovala centra a periferie. Samostatně píše o makedonské literatuře v rámci balkánsko-mediteránního meziliterárního společenství.

V dalších studiích prvního oddílu se zabývám aktuálními otázkami centra a periferie v dosud stále nedostatečně prozkoumané podunajsko-balkánské a pontské oblasti, na příkladu současné pražské slovenské literatury a kultury a dvou slovinských tvůrců 20. století rozpracovávám teorii a metodologii dvojdomosti a biliterárnosti.

V samostatné stati se zamýšlím nad některými aktuálními obecně slavistickými, literárně historickými a teoretickými otázkami a některými nově vzniklými pracemi a shoduji se s tvrzením F. Wollmana, že *slovanské literatury byly bohatší než literární průměr západoevropský o vlastní hodnoty*. Poukazuji mj. na aktuálnost myšlenky slovanské vzájemnosti, sounáležitosti a plodné spolupráce. Aktuální úvahu jsem nazval jednoduše *Jaká je a jaká bude slavistika v 21. století*.

II.

Druhou část knihy tvoří studie a statí, v nichž např. podávám svůj hrubý náčrt periodizace dějin česko-slovensko-jihoslovanských kulturních styků. Vzájemné kulturní styky, pronikání a recepci díla několika českých a jihoslovanských literárních osobností poté

dokládám v samostatných výkladech. Poprvé v takové podobě pojednávám o tom, jak „putovaly“ pedagogické a výchovné myšlenky velkého *slovanského pedagoga Jana Amose Komenského* nejprve k Slovincům, později k dalším jižním Slovanům a k Řekům. Zjistil jsem, že pedagogická díla J. A. Komenského byla nejvíce překládána do slovinštiny, srbsštiny, charvátštiny a bulharštiny až v 2. polovině 19. a ve 20. století.

Další studie a stati jsem zařadil téměř přesně *chronologicky*. V samostatné stati sleduji styky prvního srbského generála českého původu **Františka Alexandra Zacha** především s některými významnými polskými, srbskými a dalšími slovanskými romantickými tvůrci a nově poukazují na ideový a kulturní vliv, jaký měla na jeho názorové zrání myšlenka slovanské vzájemnosti a sounáležitosti. Romantická myšlenka svobody přivedla F. A. Zacha k tomu, že se politicky angažoval za osvobození a emancipaci slovanských národů.

Ve stati o *Všeslovanu Adolfu Černém*, který je v literatuře znám také jako básník Jan Rokyta, jsem pojednal o třech základních tematických okruzích, v nichž královéhradecký rodák zanechal výrazné stopy: o jeho básnické tvorbě, o jeho vztahu k slovanským národům, literaturám a kulturám, o jeho důsledné a dlouhodobé obhajobě práv Lužických Srbů, o jeho poznání a propagaci jejich literatury v četných knižních a časopiseckých pracích.

Básník a prozaik **Jindřich Uher** zanechal po sobě úctyhodné dílo. Je autorem patnácti knížek veršů, vynikajících reportáží, cestopisných črt, lyrických próz a románů. Svůj vřelý vztah k Balkánu, konkrétně k Bulharsku, Černé Hoře a k Řecku vyjádřil v mnoha svých básních, reportážích a samostatných knížkách. Ve dvou statích jsem se kriticky dotkl některých klíčových otázek v Uhrově životě a literární tvorbě a poukázal jsem zejména na jeho vztah k balkánským zemím a k jejich literatuře a kultuře. Do svého výkladu jsem pojal také jeho dosud neuveřejněné básně, k nimž čerpal tvůrčí inspiraci z několika svých pobytů v Bulharsku.

Rozsáhlejší studie o *plebejství a vulgarizaci kultury v evropském literárním procesu* se skládá ze dvou částí. V první části se kriticky zamýšlím nad aktuálními otázkami naší kulturní a politicko-spoločenské současnosti. Domnívám se, že již téměř dvě desetiletí po společenském převratu ve střední a východní Evropě a na Balkáně v letech 1989-1991 by měli jazykovědci a literárněvědci slavisté a odborníci dalších vědních oborů přistoupit k zmapování, časovému zařazení a k obsahové charakteristice po rozpadu československého literárního kontextu a sovětského a jugoslávského meziliterárního a obecně kulturního společenství. Vyjádřil jsem svůj názor, že intelektuálové nemají v těchto dnech a letech morální právo mlčet. Měli by vystoupit proti *přezírání duchovního dědictví*, neboť by to jinak byla *pýcha v chudobě duchem*.

V druhé části studie sleduji rámcově a v náčrtech společné znaky a některá specifika literárního procesu u jižních Slovanů v posledních patnácti letech. Poukazují na to, že odvěké kruté balkánské národní a lidské osudy se odrazily v literatuře. Uvádím některá konkrétní díla z bosensko-hercegovské, srbské, charvátské, slovinské, makedonské a bulharské literatury.

III.

V evropských a světových národních literaturách je mnoho literárních osobností, které se dožily příliš krátkého života a přitom vytvořily nejednou značně rozsáhlé dílo vysokých uměleckých hodnot. K takovým slovanským tvůrcům patří např. vedle K. H. Máchy, A. S. Puškina, Christa Boteva, Christa Smirnenského, Jiřího Ortenu, Jiřího Wolkera, Aca Karamanova aj. také slovinský moderní básník Srečko Kosovel a zakladatel makedonské moderní poezie Kosta Racin. V samostatných statích rozebírám a hodnotím podobné životní a tvůrčí osudy představitele slovinské sociální poezie **Srečka Kosevela** a **Jiřího Wolkera** a zařazuji je do širšího národního a evropského literárního, ideového a obecně kulturního kontextu.

Teprve po Kosovelově smrti vzniklo literární dílo stále *horlivějšího Slovince a stále zdrženlivějšího katolíka* **Edvarda Kocbeka**, v němž se prolínají lyrika a filozofie, existenční zpověď i politická vize, autobiografické prvky i mýtus, básnění a myšlení. Tento slovinský Otokar Březina a Paul Claudel vyrostl zcela ze slovinské půdy.

Námětově a ideově velmi blízký S. Kosovelovi je trojdomý tvůrce **Kosta Racin**, nejvýznamnější literární osobnost meziválečné makedonské literatury, na jehož tvůrčí profilaci se významnou měrou podílela mj. charvátská, bulharská a částečně také slovinská literatura. Ve studii o K. Racinovi sleduji společenské, ideové, stylově strukturální, námětové, estetické a další aspekty a odkrývám některé shody a odlišnosti. Podrobněji analyzuji inspirační zdroje Racinových veršů a zdůrazňuji jejich úzké sepětí s makedonskou lidově slovesnou tvorbou. Racinovo básnické, filozofické a literárně historické práce pak zařazuji do makedonského a do širokého jugoslávského a balkánského meziválečného literárního procesu.

Samostatnou studii jsem věnoval životu a básnické tvorbě nejlepšího a nejvášnivějšího bulharského překladatele z české a slovenské literatury a významného bulharského básníka **Vatja Rakovského**. Charakterizoval jsem jeho poezii a básníkově celoživotní hledání odpovědi na otázku, jak *změnit tvář světa*.

Desítky českých, slovenských a zahraničních literárních a výtvarných tvůrců obdivovalo krásy Prahy a české země a umělecky vyjádřilo svou lásku k Praze i k Česku. K nim přibyl také současný makedonský básník **Risto Lazarov**, jehož neustále vábí, lákají a přitahují česká města, jejich architektonické a jiné památky a dějiny. Jeho nejnovější básnická sbírka *Čechopek (Čechovábení)* vzbudila zaslouženou pozornost jak v jeho vlasti, tak také v českém překladu u nás.

Stať o prostějovském kulturním pracovníku, bibliofilu Josefu **Glivickém**, pouze zdánlivě patří k textům s tzv. regionální tematikou. J. Glivický byl mj. jedním ze zasloužilých členů moravského kulturního trojúhelníku Svatý Kopeček-Prostějov-Stará Říše. Třebaže J. Glivický byl spjat především s Prostějovem, jeho život a všestranné kulturní aktivity jej řadí do širšího moravského a vůbec českého literárního a kulturního rámce.

U všech literárních tvůrců, o nichž píš, sleduji zároveň pronikání a recepci jejich díla v českém (slovenském) sociokulturním prostředí a hodnotím jejich vklad pro poznání jejich národní literatury a kultury u nás.